

Зінгаєва Н. Є.

*аспірант кафедри менеджменту організацій та права
Миколаївського національного аграрного університету*

Zingaieva N. E.

*Postgraduate Student Organizations and Management Rights
Mykolayiv National Agrarian University*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ СОНЯШНИКОВОЇ ОЛІЇ

CURRENT SITUATION AND PROSPECTS OF THE DOMESTIC MARKET SUNFLOWER OIL

Анотація. У статті досліджено сучасний стан вітчизняного ринку соняшникової олії. Виробництво соняшникової олії – це одна з тих галузей, де Україна залишається одним зі світових лідерів навіть в умовах світової фінансово-економічної кризи. У роботі проаналізовано виробництво, споживання соняшникової олії та структуру експорту. На основі отриманих даних визначено тенденції ринку та окреслено пріоритетні напрями подальшого розвитку вітчизняного ринку соняшникової олії.

Ключові слова: тенденції розвитку, вітчизняний ринок, соняшникова олія, експорт, переробні підприємств.

Постановка проблеми. Виробництво соняшникової олії є однією з найважливіших економічних та продовольчих складових агропромислового комплексу в Україні. Щороку збільшуються обсяги її виробництва та експорту, що виводить країну в лідери на вітчизняному та міжнародному ринках.

Олійно-жирова галузь є однією з перспективних і стратегічних, оскільки є стабільним джерелом валютних надходжень для України. Тому подальша участь України на світовому ринку соняшникової олії є досить важливою. Але економічна ситуація в країні, яка негативно вплинула на аграрний сектор в цілому та ринок соняшникової олії зокрема, може завадити подальшому розвитку. У зв'язку з цим доцільним буде провести дослідження сучасного стану ринку соняшникової олії з метою визначення перспектив подальших темпів розвитку олійно-жирової галузі України та зміцнення позицій на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження формування та функціонування ринку олійно-жирової продукції, забезпечення її динамічного розвитку та подальшого пошуку шляхів підвищення ефективності її функціонування продовжує привертати увагу багатьох дослідників, таких як: О.В. Бронін, Т.В. Занько, А.В. Карпенко, О.О. Маслак, І.І. Мулик, О.В. Одосій, В.І. Осадчук, А.А. Побережна, А.О. Турчановський, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та ін. Науковці розглядають сучасний стан ринку соняшнику та олійної продукції, перспективи його розвитку, проте питання адаптації олійно-жирової галузі до сучасних умов, а також недопущення втрат лідируючої позиції України до експорту соняшникової олії у світі потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану ринку олійної продукції в Україні, розгляд перспектив розвитку цього ринку та визначення шляхів адаптації вітчизняних виробників олійно-жирової галузі до сучасних умов з метою збереження сталого розвитку галузі та звання України – світового лідера виробництва та експорту соняшникової олії.

Виклад основного матеріалу. Вирощування соняшника та виробництво соняшникової олії – це одна із

небагатьох галузей, яка навіть в умовах світової фінансово-економічної кризи стрімко розвивається і є бюджетоформуючою галуззю агропромислового комплексу з потужним експортним потенціалом. Нині українська олійно-жирова галузь має сучасні виробничі потужності з переробки насіння олійних культур, які постійно нарощуються. Нині вітчизняні олійноекстракційні заводи мають можливість переробляти до 15 млн тонн насіння, що на 1 млн тонн більше, ніж у 2013 році [1]. Рентабельність виробництва зростає за рахунок ціни, а зниження собівартості внаслідок підвищення цін на матеріальні ресурси, мінеральні добрива та засоби захисту від хвороб і шкідників малоймовірне. Така економічна ситуація вимагає об'єктивної оцінки подій у галузі, а отже виникає потреба у проведенні поглибленого дослідження питань щодо її подальшого розвитку і підвищення ефективності в нових умовах господарювання.

В Україні налічується двадцять найбільших заводів, які випускають понад 80% від загального виробництва соняшникової олії в країні. За оцінками експертів, з них можна виділити такі чотири великі агропромислові об'єднання: «Каргілл», «Кернел», група «Приват» і «Бунге». Кожен з цих великих операторів ринку має свою стратегію розвитку. Наприклад, група «Приват» і «Бунге» більше орієнтуються на внутрішній ринок, тому динамічно розвивають свої торговельні марки фасованої рафінованої олії та іншої продукції [2]. Компанія «Каргілл» вивозить за кордон лівову частку виробленої сирової олії, а «Кернел», що кілька років тому поглинула «Олсідс Груп» і стала найбільшим виробником та експортером соняшникової олії, зосередила свою діяльність як на внутрішньому, так і на зовнішньому секторах торгівлі [3, с. 118]. Розглянемо динаміку обсягів виробництва соняшникової олії в Україні за останні п'ять років (рис. 1).

Аналізуючи рисунок 1, варто зазначити, що найменший обсяг виробництва соняшникової олії був у 2010 році, при цьому до 2012 року спостерігається тенденція до збільшення. У 2013 році обсяг виробництва склав 3539,0 тис. тонн, що на 10,2% (400,0 тис. тонн) менше ніж у попередньому році, це зумовлено погодними пробле-

мами в період збирання врожаю соняшнику. У звітному 2014 році спостерігається значний приріст обсягу виробництва української соняшникової олії, темп якого досяг 28,3%. Також варто відзначити, що у звітному році цей показник є найбільшим за весь аналізований період.

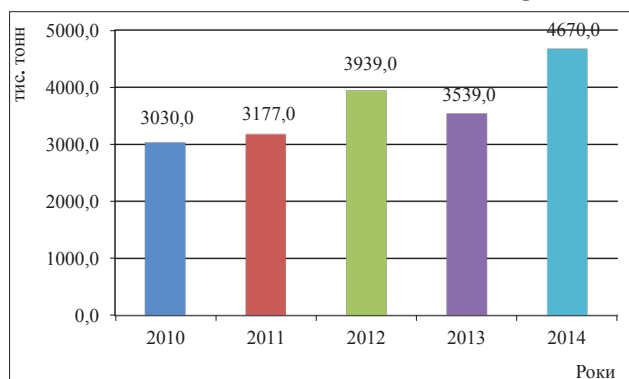

Рис. 1. Динаміка обсягів виробництва соняшникової олії в Україні

Побудовано автором з використанням [4]

Олійно-жирова галузь інвестиційно приваблива, в її розвиток спрямовано значні інвестиції як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів в реконструкцію діючих і будівництво нових заводів. Потужності з переробки олійної сировини в Україні збільшуються кожного року [1]. Одним із прикладів інвестування є компанія «Бунге», яка вклала більше \$100 млн у будівництво нового заводу з переробки олії в Миколаївському морському торговому порту. Потужність олієдобувного заводу – 2,4 тис. т насіння олійних на добу. Новий переробний завод призначений для виробництва нерафінованої олії для експортних ринків. Це виводить компанію на один рівень з найбільшими аналогічними компаніями в країні [5].

В Україні споживається всього 20% виробленої соняшникової олії, 80% поставляється на експорт. Це є унікальною особливістю українського ринку соняшникової олії. Отже, проаналізувавши обсяги виробництва соняшникової олії в Україні, розглянемо динаміку обсягів експорту цієї продукції (рис. 2).

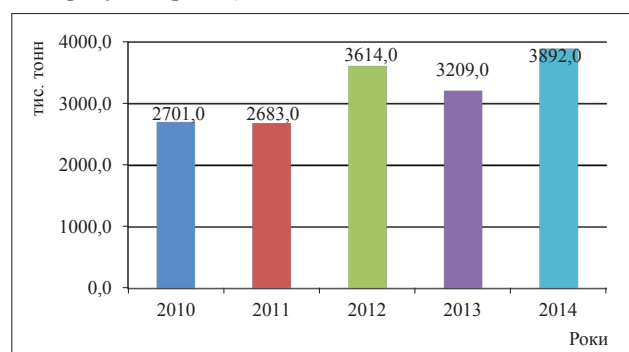

Рис. 2. Динаміка обсягів експорту соняшникової олії України

Побудовано автором з використанням [4]

Виходячи з даних по експорту соняшникової олії за останні п'ять років варто відзначити, що тенденція експорту збігається з тенденцією обсягів виробництва, але якщо обсяг виробництва був найменшим у 2010 році, то обсяг експорту – у 2011 році.

Постійно розширюється географія експорту олії соняшникової українського виробництва. Соняшникова

олія екпортується в 90 країн світу. Головними споживачами української соняшникової олії є країни Азії, ЄС, СНД і Африки. Розглянемо структуру експорту соняшникової олії України у 2014 році (рис. 3).

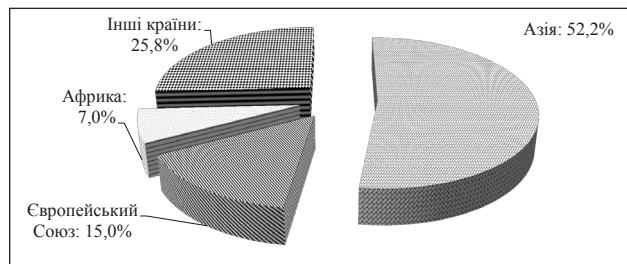

Рис. 3. Структура експорту соняшникової олії України у 2014 році

Побудовано автором з використанням [6, с. 100]

Виходячи зі структури експорту соняшникової олії у 2014 році, бачимо, що найбільша питома вага (52,2%) припадає на Азію. Це відбулося за рахунок значного зростання експорту соняшникової олії в Індію з 28,0% у 2012 році до 37,3% у 2014 році. У тому числі експорт олії до Китаю збільшився вдвічі – з 6,0% у 2012 році до 12,0% у 2014 році. Друге місце за питомою вагою займає Європейський Союз, до якого Україна експортує 15,0% соняшникової олії. І на третьому місці – Африка (7,0%). При цьому в майбутньому можемо очікувати збільшення експорту до Європейського Союзу. Згідно з угодою між Україною та ЄС у 2016 році планується створення зони вільної торгівлі. Це відкриває для нашої країни один із найбільших ринків у світі, що майже у сто разів перевищує український, до якого входить двадцять вісім країн та близько півмільярда споживачів.

Постійне зростання попиту на соняшкову олію та економічна ситуація не могли не відобразитися на рівні цін на цей продукт. Хоча соняшникової олії в Україні достатньо, ціноутворюючий фактор тут зовнішній, адже триває експорт насіння соняшнику і олії з нього. Відповідно, враховуючи коливання курсу гривні, конкуренцію переробників за сировину в умовах збільшення виробничих потужностей галузі на тлі зниження урожаю соняшнику у 2014 році, відпускна ціна на олію в Україні стрімко зростає. У 2010 році оптово-відпускна ціна на соняшкову олію на внутрішньому ринку становила 6,9 тис. грн за 1 тону, у 2012 році ціна склала 9,46 тис. грн, в 2013 році – 10,6 тис. грн, а в 2014 році 1 тону соняшникової олії коштувала 19,75 тис. грн [7].

Як зміняться ціни на соняшкову олію в Україну найближчим часом, багато в чому залежатиме від тенденцій на світовому ринку. Зокрема, від обсягів пропозиції інших олійних культур. Так, якщо США вирішать виробляти більше сої і менше кукурудзи, при цьому в США, Аргентині і Бразилії (найбільші виробники сої) буде хороший урожай олійних, ціни на соняшник будуть мати мінімальний потенціал зростання внаслідок збільшення пропозиції сої. Якщо ж запаси соєвих бобів та соєвої олії в світі знизяться, ціни на соєву, пальмову, ріпакову і соняшкову олії будуть рости і далі. У зв'язку з цим для українських виробників соняшнику і соняшникової олії зберігаються хороші цінові перспективи [8]. У свою чергу зростання цін на цей продукт на внутрішньому ринку може вплинути на обсяги його споживання. На рисунку 4 наведено дані щодо споживання соняшникової олії в Україні протягом останніх п'яти років.

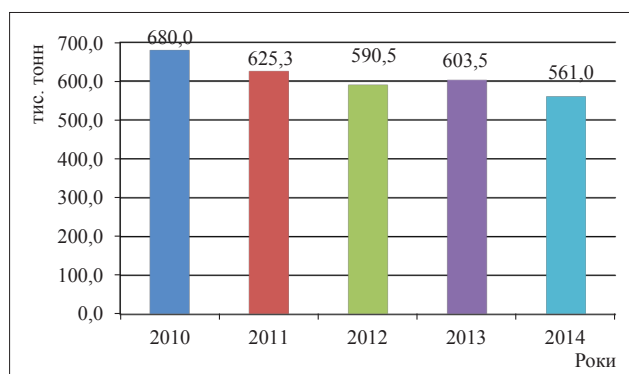

Рис. 4. Споживання соняшникової олії в Україні за 2010–2014 роки

Побудовано автором з використанням [4]

Виходячи з даних рисунку 4, варто відзначити, що у звітному 2014 році показник споживання був найменшим і перебував на рівні 561 тис. тонн, що на 7% менше, ніж у попередньому році, та на 17,5%, ніж у базисному 2010 році. Як бачимо, споживання олії має тенденцію до зниження, що зумовлено зниженням купівельної спроможності населення країни та зростанням цін на цю продукцію у зв'язку з економічною та політичною ситуацією в Україні.

У контексті перспектив розвитку ринку соняшником олії актуальними є, на наш погляд, такі заходи:

- створити систему сприяння залученню внутрішніх та зовнішніх інвестицій та розробки спільних інвестиційних проектів;
- посилити конкурентний механізм через зниження рівня адміністративних бар'єрів на шляху входження на ринки нових підприємств;
- впроваджувати систему управління якістю, яка б відповідала міжнародним європейським стандартам;
- надати товаровиробникам державної економічної, технічної і освітньої підтримки з метою раціонального використання природних ресурсів, виготовлення конкурентоспроможної якісної сировини та експортноорієнтованої готової продукції;
- зменшення обсягів експорту і направлення товару для реалізації на внутрішній ринок, що збільшить пропозицію на ринку та знизить ціни на олію у роздрібній мережі;
- вдосконалення системи регулювання нижньої і верхньої межі закупівельних цін у виробників насіння соняшнику переробними підприємствами;

- сприяння по формуванню на всіх рівнях заготівельно-збутових кооперативів, торгових домів, інших елементів інфраструктури ринку, які в змозі взяти на себе функції з формування оптових партій та представлення інтересів реформованого товаровиробника у сфері великооптової торгівлі.

Висновки. Соняшникова олія є основною для українського ринку рослинних олій, важливою сировиною для багатьох секторів харчової промисловості. Нині в Україні спостерігається тенденція нарощування виробничих потужностей для переробки насіння олійних культур, будуються нові заводи. З великою вірогідністю нові підприємства орієнтуватимуться на переробку не тільки соняшникової олії, але й іншого насіння олійних культур, таких як соя і ріпак. Ця тенденція пояснюється тим, що незабаром основною проблемою переробних підприємств може стати нестача сировини.

Світове лідерство України на зовнішньому ринку соняшникової олії має і негативні наслідки. Зокрема, серйозні проблеми для аграрного сектору країни можуть бути викликані постійним розширенням посівних площ. За останні 20 років посівна площа соняшнику зросла у 3 рази. Розширення площ та недотримання технологій вирощування загрожує виснаженням землі та зниженням врожайності. Більшість аграріїв, у зв'язку з браком коштів, не удобрюють землю і як результат врожай залежить лише від погодних умов. Але проблему невідповідного удобрення можна вирішити за рахунок тваринництва, яке тісно пов'язано з галуззю рослинництва та виробництвом соняшникової олії в тому числі. Галузь тваринництва – це прямий «постачальник» органічних добрив, натомість продукт переробки соняшнику (шрот) є головним джерелом одержання білкового компоненту для виробництва комбікормів. Розвиток тваринництва та дотримання сівозміни вирішить одні з основних проблем вирощування соняшнику і при цьому збереже рентабельність цієї культури.

Отже, оцінивши тенденції розвитку ринку соняшникової олії, ми виділили пріоритетні напрями подальшого реформування ринку: розвиток сільськогосподарської кооперації, реалізація цінової політики шляхом поєднання вільного ціноутворення з елементами державного регулювання; розширення зовнішніх ринків збуту через підвищення конкурентоспроможності насіння соняшнику та вітчизняних продуктів його переробки та оперативне формування відповідної митної політики залежно від кон'юнктури світового ринку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт асоціації «Укроліяпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukroilprom.org.ua/?q=node/53>.
2. Одосій О.В. Ринок олійних культур / О.В. Одосій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pricereview.com.ua/window/ReviewView.html?idReview=23>.
3. Турчановський А.О. Стан та перспективи розвитку переробних підприємств олійно-жирового підкомплексу АПК / А.О. Турчановський // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2013. – № 2(77). – С. 113-122.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
5. Олійний гігант збудує ще один завод в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ipress.ua/news/oliynuu_magnat_buduie_shche_odyn_zavod_v_ukraini_19003.html.
6. Лозовський О.М. Основні тенденції формування експортного потенціалу олійно-жирової галузі України в умовах фінансової нестабільності / О.М. Лозовський // Економічний форум. – 2015. – № 2. – С. 95-102.
7. Ціну на соняшкову олію піднімають експортери [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eveningkiev.com/article/20645>.
8. Ціни на соняшкову олію у III кварталі залишатимуться стабільними [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246530344&cat_id=244277212.

Анотация. В статье исследовано современное состояние отечественного рынка подсолнечного масла. Производство подсолнечного масла – это одна из тех отраслей, где Украина остается одним из мировых лидеров даже в условиях мирового финансово-экономического кризиса. В работе проанализированы производство, потребление подсолнечного масла и структура экспорта этой продукции. На основе полученных данных определены тенденции рынка и намечены приоритетные направления дальнейшего развития отечественного рынка подсолнечного масла.

Ключевые слова: тенденции развития, отечественный рынок, подсолнечное масло, экспорт, перерабатывающие предприятия.

Summary. The article investigated the current state of the domestic market sunflower oil. Production of sunflower oil – this is one of those industries where Ukraine remains first place in the world, even in the face of the global financial and economic crisis. This article analyzes the production, consumption of sunflower oil and exports. On the basis of data received identified market trends and identify priority areas for further development of the market sunflower oil.

Key words: development trend, domestic market, sunflower oil, export processing enterprises.